

TÜRKİYE VE MALEZYA Hac Organizasyonları ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Fikret Karaman
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Bilindiği gibi hac, İslâm'ın temel esaslarından biridir. Namaz, oruç ve zekâta olduğu gibi, hac ibadetinin de farz kılınışı ve asıl hükümleri Kur'an ve sünnet ile bildirilmiştir. Ancak diğerlerinden farklı olarak, kişi hac görevini yerine getirirken, inanç ve birliğin sembolü olan "Kâbe" başta olmak üzere diğer mukaddes mekânları belirli zaman dilimleri içinde ziyaret etmek durumundadır. Bu nedenle hac ibadetinin özünde; seyahat, meşakkat, sabır, azim, tahammül, ikamet, arkadaşlık ve İnsanî ilişkiler gibi bazı önemli özellikler bulunmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) bile hac, umre, tavaf ve sa'ya niyet ederken Yüce Allah'tan bunların kendisine kolaylaştırılmasını istemiştir. Öyle anlaşılıyor ki hac ibadeti, özelliği gereğince tam bir disiplin, rehberlik ve organizasyon dahilinde yerine getirilmesi gerekmektedir. Nitekim hicretin dokuzuncu yılında hac farz kılınca, o yıl Resûlullah, kendisi Mekke'ye gidemeyince, yerine sevk ve idarede bulunmak üzere Hz. Ebû Bekir'i "Hac Emiri" olarak görevlendirmiştir. Hicretin onuncu yılında yapılan Veda Haccı'nda ise; Hz. Muhammed (s.a.s.), hac işlerinin başında bizzat kendileri bulunmuşlardır. Bu uygulamadan da anlaşıldığı gibi haccın yalnız başına yapılması yerine, toplu gruplar halinde ve organizeli olarak yapılması tercih edilmiştir. Günümüzde, gelişen ve değişen seyahat ve ikamet şartlarıyla artan ülke nüfusları da dikkate alındığında söz konusu ibadetin çok daha önem kazandığı kendiliğinden anlaşılmaktadır. Biz bu yazımızda haccın fıkıh boyutu üzerinde durmak yerine, onun genel organizasyonu hakkında bir değerlendirmede bulunacağız. Çünkü hac organizasyonu, bütün İslam ülkelerinin gündeminde yer alan ortak bir paydadır. Hatta dünya kamuoyu bile hac mevsiminde dikkatlerini bu mahşeri topluluk üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Bir müddet önce Malezya'da uluslar arası bir hac konferansı düzenlenmişti. Bu konferansa ülkemizden başkanlığımızı temsilen Hac Dairesi Başkanı Seyfettin Ersoy ile birlikte katıldık. Bu vesile ile Malezya hac organizasyonu hakkında daha net ve detaylı bilgi edinme imkânını bulduk. Böylece ülkemizde 2005 yılı hac kayıtlarının başladığı şu günlerde, Türkiye ve Malezya hac organizasyonları hakkında özet bir değerlendirme yapmayı yararlı gördük.

Malezya: Asya kıtasının uzak güneydoğu bölümünde ve Ekvator çizgisinin hemen yakınında bulunan bir İslâm ülkesidir. 1957 yılında İngiliz sömürgeciliğinden kurtularak bağımsızlığına kavuşmuştur. İdari yönden on dört eyaleti olan Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'dur. Nüfusu 25 milyondur. Ancak bu nüfusun % 65-70 kadarı Müslüman'dır. Diğer bölümünü ise; Hinduizm, Şintoizm ve Konfüçyonizm gibi uzak doğu inançlarını paylaşan kimseler teşkil etmektedir. Burada kaldığımız süre içinde ziyaret ettiğimiz şehir ve yerlerde karşılaştığımız yemyeşil tabiat güzelliği, alt yapı ve fizikî kalkınmayı sembolize eden eserler bizi son derece sevindirmiştir. Camiler, Kur'an Eğitim ve İslâm idare merkezlerindeki dinî hizmetler de oldukça hareketli görünmektedir, insanlar birbirlerinin inançlarına ve davranışlarına karşı saygılı ve anlayışlıdır. Televizyon kanalları sınırlı olup, gerginlik ve şiddeti çağrıştıran yayınlara rastlanmamaktadır. Çarşı, pazar ve sokaklar da oldukça sakin görünmektedir. Böylece Malezya'nın İslâm ülkeleri arasında hatırı sayılır bir konumda olduğunu söylemek mümkündür.

Hac Konferansı: Her hac mevsiminde Suudi Arabistan'da sakin, sabırlı, eğitilmiş ve bilinçli davranışlarıyla ilgimizi çeken Malezyalı hacıların durumlarını bu konferans sayesinde daha yakından tanıma imkânını buluyoruz. Konferans, hacdan sorumlu bakanın gözetiminde Malezya Hac sandığı (Tabung Haji)

tarafından 2004 yılı hac hizmetlerini değerlendirmek ve 2005 yılı hac organizasyonu hakkında yeni kararlar almak üzere tarihî bir kent olan "Malakka'da The Golden Legacy" otelinde "20. Hac Konferansı" olarak düzenlenmiştir. Öyle anlaşılıyor ki bu toplantılar, 20 yıldan beri düzenli bir şekilde her yıl tekrarlanmaktadır. Bu yıl, toplantıya Türkiye ve Endonezya'nın da aralarında bulunduğu beş ülkeden ikişer temsilci davet edilmişti. Suudi Arabistan'dan da "Güneydoğu Asya Hacıları Müessesesi" başkanı Ali Yasin bin Abdül Macid özel konuk olarak çağrılmıştır. Kendi ülkelerinden ise; Hac sandığı üst yöneticileri, müftüler ve İslâm idare Merkezi Yöneticileri gibi konu ile ilgisi olan yaklaşık 250 yetkili katılmıştı. Katılımcıların % 30'unun kadın olması da hac hizmetlerinin toplumun her kesimi tarafından ne kadar benimsendiğinin bir başka örneğidir. Konferansın açılış ve protokol konuşmalarından hemen sonra "Türkiye'de Hac Tecrübesi ve Organizasyonu" ile ilgili oturum başladı. Bu hususta Hac Dairesi Başkanı ile birlikte hazırladığımız tebliği sunmaya çalıştık. Tebliğimizde özetle şu konular üzerinde durmayı uygun gördük. "Türkiye'de Hac hizmetlerinin 1979 yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmesi ve 1988 yılından itibaren de yine denetimi Başkanlığımızca yapılmak üzere A grubu Seyahat Acentalarına kısmî imkân sağlanması, hac kayıtları, görevli personel seçimi, kafile düzeni, eğitim seminerleri, hacılara verilen demirbaş eşya, tek tip elbise, kurban kesimi ile yurt içinde ve Suudi Arabistan'da hac organizasyonunun sevk ve idaresi için teşkil edilen sekiz ayrı ekibin isim ve görevlerini anlatmaya çalıştık. Ayrıca konuşmamızın son bölümünde de; bütün dünya hacıları için mukaddes topraklara gelmeden önce, uzun süreli bir eğitim programının hazırlanması, hac ibadeti, beşerî ilişkiler, intikaller ve diğer önemli konuları içeren ortak programların hazırlanması, bütün ülkelerin bu programa göre hacılarını yeterince eğitmeleri, her yıl Suudi Arabistan Hac Bakanlığı ile yapılan Protokol çalışmalarının öne alınması, Mina'ya gidiş-dönüşlerdeki yaya ve araç trafiğini zorlaştıran olumsuzlukların giderilmesi, kurbanların İslâm Bankası tarafından kesilmesine devam edilmesi, ancak hacıların daha ucuz kurban arayışına girmemeleri için kurban fiatlarının mümkün olduğunca ucuz tutulması, Mekke ve Medine arasında hacıların ihtiyaçlarını rahatça karşılayabilmeleri için yol boylarında sağlıklı konaklama tesislerinin yapılması gibi tekliflerde bulduk. Daha sonra sorulan sorulara cevaplar verildi. Ayrıca tebliğimizin metni fotokopi ile çoğaltılarak üyelere dağıtıldı. Salondaki bütün dinleyiciler, Türkiye hac organizasyonunda yer alan kafile düzeni, her elli kişiye bir din görevlisi verilmesi, iki yüz kişinin başında bir kafile başkanının bulunması, Mekke ve Medine'deki ekiplerin isim ve görev alanlarını son derece ilginç ve önemli gördüklerini belirtmişlerdir. Çünkü daha sonra işaret edileceği gibi Malezya kendi organizasyonlarında kafile düzeni yerine bin veya iki bin kişilik grupları ölçü olarak gerekli hizmeti vermektedir. Rehberlikte bulunacak görevlilerle diğer idarî ve sosyal hizmetleri verecek elemanlar da bu sisteme göre tesbit edilmektedir. Aynı gün öğleden sonra da Müessese başkanı Ali Yasin bir tebliğ sundu.

Ali Yasin, daha çok Malezya hacılarının mukaddes topraklara geldikten sonra verilen hizmet ile evlere yerleştirme ve meşair bölgelerine intikallerle ilgili konular üzerinde durdu. Hacılara hizmet etmekten son derece mutlu olduğunu ve bunun kendileri için bir şeref olduğunu vurguladı. Biz de Müessese başkanını, konferans günleri boyunca çok yapıcı, samimi, cana yakın, sempatik ve hizmet heyecanı dolu bir kişi olarak gördük. Konferans sonunda, güzel hatıralarla ayrıldık. Ayrıca Malezya hac organizasyonunun başarılarını anlatırken Türkiye'yi de örnek göstererek takdirlerini ifade etmekten kendini alamamıştır. Konferansın diğer günlerinde ise Hac Sandığı'nın Malezya hacıları için verdiği hizmetler, hac esnasında karşılaşılan fikhî meseleler ve 2005 yılında hacca gideceklerin eğitim programları görüşüldü. Konferans, bakan ile hac sandığı yöneticilerinin kapanış konuşmaları ve hizmete emeği geçenler için yapılan ödül töreniyle birlikte sona erdi. Kapanış bölümünde sahneye konulan büyük ve kapalı bir sandığın görüntüsü dikkatimizi çekmişti. Çalışmalar tamamlandıktan sonra bakan, sandığın yanına davet edildi ve eline bir kumanda cihazı verildi. Cihaz sandığa doğru tutulunca, sandığın kapısı otomatik olarak yüksek telbiye sesleriyle açıldı. Sandığın kapısında şu cümle yazılıydı. "Bu

sandığa girmeden hacca gidilmez." Şimdi de bizi heyecanlandıran bu hac sandığının sırrını biraz açıklamaya çalışalım:

Malezya Hac Sandığı nedir?

Malezya Hac Sandığı (Tabung Haji) İslâm'ın temel prensiplerine uygun olarak kurulan malî ve ekonomik bir kurumdur. Hac işleriyle ilgili bütün hizmetler, bu kurum aracılığıyla yerine getirilmektedir. Hac Sandığı'nın ilk mimarı ve kurucusu, Prof. Dr. Raja Ungku Aziz isminde bir araştırmacı ve bilim adamıdır. Zira 1950 yıllarında Malezya'da yapılan bir araştırma, hacca gitmeye niyetlenen vatandaşların tasarruflarını ilkel bir şekilde korumaya çalıştıklarını ortaya koymuştur. Bu kişisel davranış, hem aile ekonomisi hem de devlet bütçesi açısından bazı kayıp ve zararlara sebep oluyordu. Adı geçen bilim adamı Maide sûresinin 2. ayetinin; "iyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın" hükmü gereğince, hacıların ekonomik durumlarını iyileştirmek ve köklü bir çözüm getirmek amacıyla, 1963 yılında hazırladığı projeyi bir kanun tasarısı şeklinde meclise teklif ederek onaylanmasını sağlamıştır. Buna göre Malezya'dan hacca gitmek isteyen herkes gönüllü olarak kanunla kurulan hac sandığına üye olacaktır. Üye olmak için herhangi bir yaş sınırı yoktur. Çocuk, doğduğu gün hac sandığına kaydedilebileceği gibi daha sonraki yıllarda da üye kaydedilebilir. Kendi isteği ve malî gücüyle orantılı olarak sandığa bir aidat öder. Üye olduğu tarih ve ödediği aidat durumuna göre hacca gidebileceği yıl ve tarih kendisine bildirilir. Diğer yandan fonda biriken paralar usulüne uygun bir şekilde inşaat, ziraat, gıda ve sağlık gibi ticarî sektörlerde değerlendirilmek suretiyle elde edilen kâr, tekrar müşterilerin hesabına helâl kazanç olarak yansıtılmaktadır. Ayrıca kurumun bünyesinde yine tarım, ziraat, inşaat, ulaştırma, bilgisayar teknolojisi, gıda ve turizm alanında gelir getirici birçok şirket kurulmuştur. Sandığa kaydolun üye sayısı dört milyona ulaşmıştır. Üye kayıt işlemi, her gün artarak devam etmektedir. Şimdi Malezya, bu başarılı uygulamanın kırkıncı yılını kutlamaktadır. Böylece ülke, hac organizasyonu sayesinde hem birlik, beraberlik, sosyal dayanışma hem de büyük bir ekonomik kaynak sağlamış bulunmaktadır.

Hac Sandığı'nın merkezi: Hac sandığının genel merkezi başkent Kuala Lumpur'da bulunmaktadır. Ülke genelinde 119 şubesi vardır. Şehrin merkezinde 38 katlı bir binada hizmet vermektedir. Binayı ziyaret ederken yetkililer kurumun işleyiş tarzını bize, yazılı ve görüntülü yayınlarla anlatmaya çalıştılar. Modern ve orijinal bir mimarî tarzda yapılan söz konusu bina dış görüntüsü bakımından bir kumbarayı andırmaktadır. Nitekim binanın küçük maketi kumbara haline getirilmiş olup bir sembol olarak çarşı ve pazarlarda satılmaktadır. Binanın dış yüzü, Kâbe örtüsü örnek alınarak siyah malzeme ile kaplanmıştır. Son ve çatı katı ise Mescid-i Nebevî'deki yeşil kubbeden etkilenilerek yeşil renkle tamamlanmıştır.

Hac Sandığı'nın idari yapısı ve fonksiyonu:

Hac sandığı, dinî, İdarî ve malî yönden itibarı yüksek ve kanunla kurulmuş bir kurumdur. Sadece genel merkez binasında 825 kişi çalışmaktadır. Kurumunun başında önce bakan, daha sonra bir genel müdür ve ona bağlı diğer birim başkanları bulunmaktadır. Hac sandığının diğer görevlerini ise şöyle özetlemek mümkündür: Malezya'dan hacca gitmek isteyenlere yardımcı olmak, onlara uygun birfiatla hac farızasını yerine getirmelerini sağlamak, hacı adayları için güvenilir ve rahat uçak seferleri düzenlemek, Mekke ve Medine'de hacılara uygun evler temin etmek, gıda ve yemek servis hizmetlerini yerine getirmek, hacı adaylarının tasarruflarını özenle korumak, sandıkta biriken paranın İslâmî usullere uygun olarak yatırımlara yönlendirilmesini sağlamak ve hacca ilişkin diğer bütün hizmetleri en modern teknolojiden yararlanarak yerine getirmektir. Bu işleri planlayıp zamanında yerine getirmek için hac sandığının bünyesinde beş önemli şube bulunmaktadır. Bunlar; kurumun bütçesini hazırlayan ve hac fonunu denetleyen Malî Şube; üyelerin kaydını yapan ve onların tasarruflarının hac sandığına yönlendirilmesini sağlayan Mudi Şubesi; müşterilerine en üst düzeyde hac hizmetini vermek için yıl boyunca gerekli eğitim programları hazırlayan, uygulayan, pasaport ve vize işlemlerini süratle

sonuçlandıran, Malezya ve Suudi Arabistan topraklarında sağlık ve diğer sosyal hizmetleri en iyi şekilde sunmaya çalışan Hac Şubesi Kurum içinde çalışan personelin iş ve görev yerlerini kadrolarına göre belirleyen, iş verimliliği ile ilgili bilgileri değerlendiren iş Gücü Şubesi ile kurumun yakın, orta ve uzun vadeli yatırım programlarını düzenleyen, alım, satım ve taahhüt işlerini yürüten Yatırım Şubesi gibi şubelerdir.

Değerlendirme: Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, Malezya'da hac hizmetleri yaklaşık yarım asırdan bu yana düzenli bir şekilde yürütülmeye çalışılmaktadır. Hac organizasyonu, devletin resmi bir organı olan "Hac Sandığı" tarafından yürütülmektedir. Kurumun başında bakan, genel müdür, yönetim kurulu ve teknik düzeydeki yetkililer ile çeşitli birimler bulunmaktadır. Böylece hac ve umre ile ilgili bütün işlemler devletin resmi organlarınca yerine getirilmektedir. Diğer yandan vatandaşlar istedikleri zaman hac sandığına kaydolmakta ve hac ücretlerini bütçelerine göre, uygun zaman dilimleri içinde ödeyebilmektedirler. Hacca gitme sırası gelenler için en az sekiz ay önceden eğitim ve seminer programları düzenlenmektedir. Bu kurslarda başarılı olup belge alanlar ertesi yıl hacca gitmeye hak kazanmaktadır. Malezya'da hac işlemleri tek merkezden düzenlendiği için hac sandığı ile seyahat acentaları arasında herhangi bir rekabet, tartışma ve gerginlik söz konusu değildir. Ancak hac sandığı vatandaşların yatırdıkları parayı ve isteklerini dikkate alarak her yıl kontenjanın % 20'sini seyahat acentalarına vermektedir. Ancak buradaki bütün denetim hizmetleri yine hac sandığına aittir. Görüldüğü gibi Malezya, hac organizasyonu bakımından önemli bir birikime sahiptir. Ancak kabile düzeni, yol boyu hizmetleri, Mekke ve Medine'deki ekip hizmetleri açısından henüz istenilen düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır.

Türkiye'deki hac organizasyonu ile Malezya hac organizasyonu arasında doğrudan bir karşılaştırma tam isabetli olmayabilir. Çünkü her iki ülkenin şartları, mevzuatı, nüfusu, insanların eğitimi, kültürü ve hizmet verdikleri hacı sayısı farklıdır. Zira Malezya, yılda yaklaşık yirmi beş bin hacıya hizmet verirken, Türkiye bu rakamın dört katı olan yüz bin kişiye hizmet vermektedir. Bu bakımdan ülkemizin hac organizasyonunun çekirdeğini oluşturan "Hac Dairesi"nce söz konusu hizmetin çeyrek yüz yılda bu seviyeye çıkarılmış olması gerçekten takdire şayan bir başarıdır. Fakat buna rağmen her iki ülkenin hac organizasyonunun, devletin bir resmi kurumu tarafından yürütülmesi, eğitim seminerlerine önem verilmesi, yurt içi ve yurt dışında hizmet ekiplerinin oluşturulması, Mekke ile Medine'de ikamet, iaşe ve sağlıkla ilgili tedbirlerin alınması gibi bazı ortak paydalarda birleştiğini söylemek mümkündür. Aynı duyarlılığın bütün İslâm ülkeleri tarafından paylaşılması halinde hac organizasyonunun daha da mükemmel hale geleceğinden şüphe yoktur. Özellikle bu bilgi ve tecrübenin ışığında; Arafat, Müzdelife ve Mina intikallerinde daha akılcı, bilim ve teknolojinin gerektirdiği şekilde istişare edilerek önceden gerekli önlemlerin alınması ve hac mevsimi boyunca denetlenerek aynı hassasiyetin gösterilmesine de şiddetle ihtiyaç vardır.